

VÁZLAT A TERRORIZMUS SZOCIOLÓGIAI ASPEKTUSAINAK VIZSGÁLATÁHOZ

BEVEZETÉS

Napjainkban szinte egymást érik a nemzetközi terrorizmussal és a terrorizmus elleni küzdelem lehetőségeinek és korlátainak vizsgálatával foglalkozó konferenciák, kutatói szemináriumok, fórumok, bizottsági ülések és kormánytalálkozók, melyeken a szakterülettel foglalkozó szakemberek, valamint az illetékes döntéshozók jobb esetben többnyire az interdiszciplinaritás jegyében igyekeznek számba venni az érintett szervezetek, intézmények, társadalmi alrendszerek, országok, regionális koalíciók ill. a nemzetközi közösség egészének teendőit a hidegháború utáni világrend ezen régi-új kihívásával összefüggésben.

A fegyveres erők és a különféle rendvédelmi szervek nemzeti és nemzetközi keretek közötti hatékony terror-ellenes alkalmazásának lehetőségeit, valamint katonai eszközök alkalmazásának szükségszerű korlátait a hadtudomány különböző részterületeit művelő kutatók és a szakapparátus képviselői is vizsgálják, hogy mielőbb választ leljenek az ENSZ, az EBESZ, a NATO és az EU előtt a terrorizmus elleni, nemzetközileg összehangolt fellépés igényével, szervezeti-intézményi működési követelményeivel és a további együttműködés hatékonyabbá tételének lehetőségeivel kapcsolatban szükségszerűen felmerülő kérdésekre.

Egy ellenfél ill. ellenség ellen viszont csak akkor tudunk igazán eredményesen küzdeni, ha megfelelő információkkal rendelkezünk felőle, ill. legalább közelítőleg pontosan sikerült azonosítanunk az illető személyt, csoportot, szervezetet vagy ország(csoport)ot. A terrorizmus ellen határozottan fellépni szándékozó gyakorlati politikának tehát egyértelmű, kellemő mélységben konceptualizált és operacionalizált, világos fogalmi apparátusra és megfelelő információkra van szüksége a preventív és korrektív jellegű elemekre egyaránt támaszkodó, érdemi cselekvéshez. A döntéselőkészítésben résztvevők felelőssége, hogy ezt az infor-

mációt egy valóban élő, szoros együttműködés rendszerében begyűjtsék azoktól a kutatóhelyektől és szakapparátusoktól, melyek csakugyan képesek arra, hogy kelloképpen differenciált adatgyűjtési és -elemzési technikákra, és szaktudományos kockázatelemzési módszertanra alapozva nélkülözhetetlen és mindig naprakész tudáselemeket szolgáltatassanak; javaslatokat ill. ajánlásokat fogalmazzanak meg a terrorizmus jelenségkörével, speciális vonásainak mai alakulásával és várható fejlődési trendjeivel összefüggésben.

Sajnos, mind nemzeti, mind pedig a nemzetközi szintű antiterrorista fellépés ill. együttműködés mielőbbi létrehozásáért és hatékony működéséért tevékenykedő döntéshozók és döntéshozók munkáját jelentős mértékben nehezíti, hogy a terrorizmusról szóló cikkek, tanulmányok, könyvek, bizottsági jelentések világszerte fellelhető tömegének dacára még arra a látszólag egyszerű kérdésre sincs egyértelmű, konszenzuson alapuló válasz, hogy végül is mi a terrorizmus, és melyek a terrorizmus megkülönböztető jegyei?¹

A terrorizmussal összefüggő definíciós problémák egyik legfőbb oka alapvetően az, hogy a fent említett két alapkérdésre adott válasz végső soron *érték*-, következésképpen alkalmasint (hatalmi) *érdek-függo*² - ezért nem csupán általános morális, filozófiai, ideológiai értékek és elofeltevések függvénye, hanem (helytől, időtől, és társadalmi-politikai rendszertől, közegtől és szituációtól függoen) igen gyakran kemény stratégiai ill. taktikai politikai-gazdasági hatalmi érdekviszonyokhoz is kötött. Az egyes államok eltérő érdekei pedig alkalmasint a nemzetközi együttműködés lehetőségeit és a terrorizmus elleni együttes fellépés esélyeit is ronthatják, miként ezt a közelmúltban az ENSZ Biztonsági Tanács által életre hívott Terrorizmus Elleni Tanács meglehetősen gyenge teljesítménye mutatta.³

---

¹ Az Alex P. Schmid és Albert J. Jongman (1988) szerzőpáros például több, mint száz terrorizmus-definíciót gyűjtött össze; míg pl. Walter Laqueur (2001), az International Research Council at the Centre for Strategic and International Studies vezetője mintegy három tucat terrorizmus-definíció áttekintése után fogalmazza meg a saját verzióját.

² Gazdag Ferenc (2004) Kommunikációs zavar, avagy civilizációk összecsapása? Néhány gondolat a terrorizmus vitához. Available (Online): http://www.btk.elc.hu/jelkortort/kiadvanyok/elso_kotet/gazdag_ferenc.pdf

³ Az ENSZ Biztonsági Tanácsa (BT) 2001. szept. 28-án fogadta el 1373. sz. határozatát (Resolution 1373/2001/), mely létrehozta az un. Terrorizmus Ellenés Bizottságot (*Counter-Terrorism Committee, CTC*). Ennek a bizottságnak az volt az egyik feladata, hogy munkálja ki a terrorizmus jelenségének a tagállamok számára elfogadható általá-

Egyebek mellett a fent említett tényre vezethető vissza annak az igencsak ambivalens szituációnak a létrejötte, melyben ugyanazon személyiséget, csoportot ill. szervezetet az egyik oldalon mint rettenetes cselekedeteit a köznapi ember számára látszólag érthetetlen okokból elkövető vérszomjas terroristát ítélik el⁴, a másik oldalon pedig nemzeti hősként ill. szabadságharcosként ünneplik.⁵ Mi több, arra is akad példa, hogy egy adott országon belül is tapasztalhatunk egyfajta álszent, képmutató álláspontot mind az állami-politikai vezetés, mind pedig a közvélemény részéről, amikor azok felháborodnak, s tiltakoznak a saját országukban, közvetlen szövetségeseiknél, avagy esetleg az országuk politikai-gazdasági érdekkörébe vont(ként kezelt) országokban a politikai eroszakot alkalmazó terrorista és gerilla csoportok ill. szervezetek által elkövetett cselekmények brutalitásán, ugyanakkor nem csupán szóban, hanem esetleg anyagilag, fegyverekkel, vagy éppen szakértőkkel is támogatják azokat a gerillamozgalmakat és/vagy terrorista szervezeteket, amelyek ugyanezt a *modus operandi* alkalmazták a világ valamely más országában. Jogosan teszi fel tehát a kérdést Anthony Giddens, angol szociológus: “Mi a különbség egy ‘szabadságharcos’ és egy ‘terrorista’ között? A terroristák és a gerillák kisajátítják maguknak azt a hatalmat, amelyet az állam saját monopóliumának tekint – az eroszakos eszközök felhasználásának jogát politikai célok érdekében.”⁶

---

nos definícióját, amire aztán felépíthetik a terrorizmus ellenes küzdelmet. A bizottság által végül adott definíció gyakorlatilag az eredetileg kitűzött cél szempontjából meglehetősen hasznavehetetlennek bizonyult: „Terrorizmus az, amit a tagállamok annak tartanak.” Lásd ezzel összefüggésben: UN Counter-Terrorism Committee. Available (Online): <http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373/mandate.html>. Megjegyezzük, hogy az ENSZ BT 1386. sz. határozata (Resolution 1373/2001/) szintén egyértelműen elítéli a terrorizmust, de az elítélés tárgyának egyértelműsítésével szintúgy adós marad. Vö. még: United Nations Treaty Collection. Conventions on Terrorism. Available (Online): <http://untreaty.un.org/English/Terrorism.asp>

⁴ Lásd pl.: (Schmid, 1982; Crenshaw, 1983)

⁵ Boaz Garnor (2001) Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? Available (Online): <http://www.ict.org.il>

⁶ Anthony Giddens (1995) Szociológia. Budapest: Osiris, 366.

A TERRORIZMUS FOGALMA, ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A magunk részéről a fentiek alapján az alábbi terrorizmus-definíciót tekintjük a leginkább használhatónak: “Az *eroszak* szándékos alkalmazása, ill. azzal történő fenyegetés a polgári lakossággal ill. civil célpontokkal szemben meghatározott politikai célok elérése végett.”⁷ Általában azon csoportok, szervezetek ill. államok oldaláról valósul meg a nemzetközi közösség, ill. az adott állam/politikai rendszer által nem támogatott; pönalizált (büntetni rendelt és üldözött) szervezett politikai *eroszak*, amelyek jellemzően nem bírnak (ill. szubjektíve úgy értékelik), hogy nem rendelkeznek megfelelő mértéku politikai, gazdasági, ill. katonai hatalommal és eszközrendszerrel érdekeik és céljaik elérése érdekében.

Úgy véljük, a fenti munkadefiníció azért használható viszonylag jól az összehasonlító elemzéseket és trendszámításokat megalapozó konceptualizáció és operacionalizáció során, mert egyértelműen rámutat a terrorizmus jelenségének három kiemelten fontos, gyakorlatilag minden terrorizmus-altípusra egyaránt általános érvénnyel bíró jellegadó vonásra (t.i.: a tevékenység jellegére, végcéljára és jellemző célpontjaira):

1. A tevékenység lényege: *eroszak* szándékos alkalmazása, ill. azzal történő fenyegetés. Kevesek ellen történt terrortámadásokkal relatíve könnyen el lehet érni, hogy a többség biztonság-percepciójában kedvezőtlen változások álljanak be, a politikai kormányzat, a közsféra szervezeteiben dolgozók és a polgári lakosság egyaránt elbizonytalanodjon; a társadalom politikai, társadalmi, gazdasági életében zavar keletkezzen. A megrettent polgári lakosság biztonságának újbóli visszaszerzésének reményében gyakran igyekszik rábíni az aktuális politikai hatalom képviselőit a terroristákkal való tárgyalásra ill. politikai-társadalmi-gazdasági vagy vallási követeléseik legalább részleges akceptálására.

2. A tevékenység végcélja: *politikai célok* elérése a “puha célpontok” elleni váratlan, sokkoló szándékú, nemzetközi jog által illegitimnek tekintett és formálisan mindenképpen üldözni, büntetni rendelt; lehetőség szerint a médiában minél nagyobb “híradás-értéku” támadással. Ilyen értelemben a terrorizmus, a

---

⁷ Boaz Garnor (2001) Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?

Available (Online): <http://www.ict.org.il>

Vö. még: The Criminology of Terrorism: History, Law, Definitions, Typologies.

Available (Online): <http://www.faculty.ncwc.edu/toconnor/429/429lect01.htm>

terrorista cselekmények mint olyan pszichológiai hadviselés, is vizsgálható, mely igyekszik alkalmazni a „*maximális publicitás relatíve minimális kockázatok mellett*” elvét⁸, amikor az eroszak hatásainak maximalizálására törekszik a propaganda, PSYOPS segítségével.⁹

3. Célpontok: *civilek*; a *biztonsági szektor*¹⁰ szervezeteinek ill. intézményeinek szolgálatban lévő ill. szolgálaton kívüli tagjai és kiemelt, *szimbolikus* jelentőségűnek gondolt *célpontok*. A terror-cselekmények tervezői a célpontok kiválasztásakor, ill. az áldozatok potenciális körének számbavételekor általában figyelembe törekszenek a propaganda-hatás lehetőség szerinti maximalizálására (pl. olimpia i játékok; karácsony; egyéb vallási ill. nemzeti ünnepek idejére időzített támadásaikkal).

A terrorizmus jelenségkörét kutatóktól relatíve gyakran elvárják a politikai és katonai döntéshozók, hogy ne csupán egy szimpla leírást adjanak a terrorizmus

---

⁸ Frank Bolz, Jr. – Kenneth J. Dudonis – David P. Schulz (1990) *The Counter-Terrorism Handbook. Tactics, Procedures, and Techniques*. New York: Elsevier, p. 4.

⁹ Boaz Ganor (2002) *Terror as a Strategy of Psychological Warfare*.

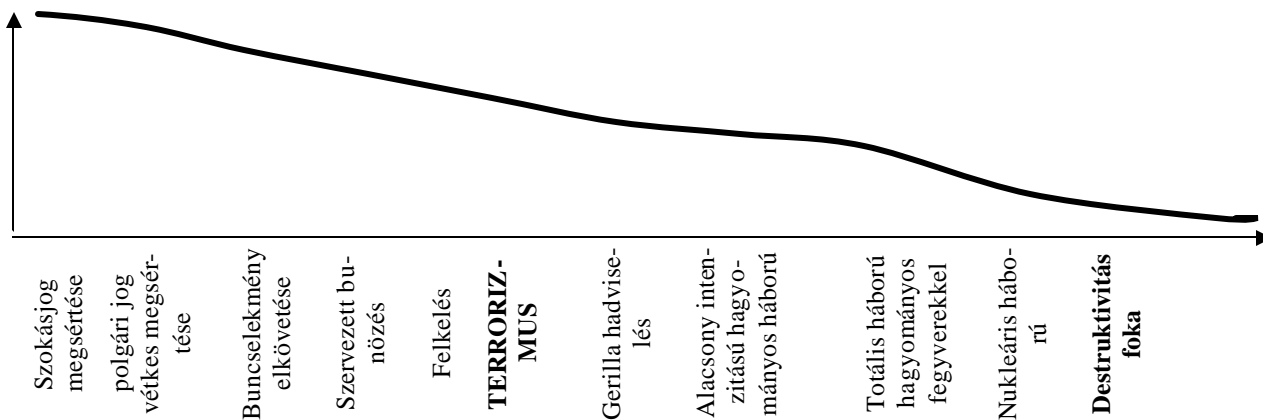
Available (Online): <http://www.ict.org.il>

¹⁰ *Biztonsági szektor* alatt értjük mindazon szervezeteket ill. intézményeket, melyek felhatalmazással rendelkeznek a (fegyveres) *eroszak legitim alkalmazására*, ill. arra, hogy az eroszak alkalmazását *elrendeljék* vagy azzal *fenyegetsenek* az állam s annak állampolgárainak a külső és belső biztonságának védelme érdekében (Groenewald – von Tangen Page, 2002:1). A biztonsági szektor intézményei közé soroljuk továbbá Chalmers (2000) nyomán a fegyveres erők és testületek ill. rendvédelmi szervek mellett azon szervezeteket ill. intézményeket is, melyek a fegyveres eroszak legitim alkalmazására felhatalmazott szervezetek, intézmények *menedzsmantjét* végzik; azokat *kontrolljuk* (irányításuk, ellenőrzésük) alatt tartják. Következésképpen a széles értelemben vett biztonsági szektor (DFID, 2002:7) elemei közé soroljuk:

- *Az ún. „alapvető biztonsági szereplőket”*: hadsereget, rendőrséget, határőrséget, vám- és pénzügyőrséget; (esetlegesen létező) félkatonai szervezeteket; titkosszolgálatokat (civil és katonai hírszerző ill. elhárító szakszolgálatokat) (Hendrikson, 1999: 29, Hendrickson – Karkoszka, 2002: 175-201) ;
- *A biztonságpolitika menedzsmantjével és kontrolljával* foglalkozó intézményeket, szervezeteket és testületeket (különös tekintettel a törvényhozás és a végrehajtó hatalom szerveire; a nemzetbiztonsági tanácsadó testületekre és civil társadalmi szervezetre /Edmunds, 2001, Caparini – Fluri, 2002/);
- *Igazságszolgáltatási és végrehajtási rendszer elemeit*: a bírói és ügyészi szervezetek, nyomozó hatóságok, büntetés-végrehajtási szervek; valamint országgyűlési biztosokat (ombudsmanok) (Hendrikson, 1999: 29, Chalmers, 2000:1).

jelenségéről a különböző vizsgálati dimenziók mentén, hanem valamiféle predikcióval is éljenek arra vonatkozóan, hogy vajon mekkora valószínűséggel fordulhat elő általában a terrorizmus jelensége, s hol helyezhető el a társadalmak életében potenciálisan előforduló konfliktushelyzetek által kínált elméleti kontinuumon - már, ha egyáltalán egy elméleti kontinuumra rendezhetők a különböző faktorsúlyú konfliktusok, s a közöttük lévő távolság értelmezhető, mérhető és egy dinamikusan változó kontextusban kalkulálható mondjuk egy ordinális, érték- vagy arány- skálán! A témakört vizsgáló kutatók közötti viták eredményeként kialakuló hallgatólagos közmegegyezés egyfajta grafikus leképezését kínálja Jonathan White, mikor az alábbi kontinuumot vázolja fel:

A TÁRSADALMI-POLITIKAI KONFLIKTUSOK KONTINUUMA: bekövetkezés valószínűsége

Forrás: Jonathan White (2002) Terrorism: An Introduction. (3rd Edition). Stamford: Thomson Learning.
112

Politikai szociológiai nézőpontból a terrorizmus megkülönböztető jegyeinek megragadásakor tehát az egyik legfőbb kérdésként kínálkozik annak vizsgálata, hogy a *legitim erőszak* politikai célú felhasználásának *állami monopóliumát* miért és miként igyekeznek megtörni a terror eszközeinek felhasználásával bizonyos szélsőséges (pl. politikai, ideológiai, nemzeti-etnikai, ill. vallási alapon szerveződő) csoportosulások.

A hadtudományal, s azon belül a katonaszociológiával foglalkozó kutatók számára ugyanakkor az is fontos kérdés, hogy a társadalmak életében ill. az államok egymás közötti viszonyának alakulása során felbukkanó különféle, erőszakos formát öltő konfliktusok vizsgálata nyomán vajon csakugyan egyértelműen meghatározhatók ill. megjósolhatók-e az erőszak potenciális célcsoportjai, s vajon miféle hasonlóságok és eltérések mutathatók ki az alkalmazott erőszak jellege szerint az erőszakos eszközök politikai célok érdekében történő felhasználásakor? Ebben a tekintetben hasznosnak véljük az alábbi rendszerezési elvekben foglaltakat.

Az erőszakos konfliktusok tipológiája			
Az erőszak potenciális célcsoportjai & az alkalmazott erőszak jellege szerint kimutatható eltérések:		Célcsoport jellege:	
		Harcoló, <i>fegyveres erők tagja</i>	Nem harcoló, <i>fegyvertelen civil</i>
Alkalmazott erőszak jellege	Szelektív	Korlátozott háború	„Korlátozott“ terrorizmus
	Válogatás nélküli	Totális háború	Abszolút, korlátlan terrorizmus¹¹

Forrás: Gus Martin (2003) *Understanding Terrorism*. Thousand Oaks, CA: SAGE

A jelenleg rendelkezésre álló legfrissebb összefoglaló adatok¹² alapján úgy tűnik, hogy az 1985-88 közötti „csúcsidoszakot”, ill. 1998-2001 közötti relatíve

¹¹ Az abszolút/korlátlan terrorizmus legvégtetesebb formája az un. „superterrorism” (Sprinzak, 1998) ill. „ultimate terrorism” (Stern, 2000). A „szuper”, ill. „legvégso” terrorizmus egyik legfőbb jellemzője, hogy a „végítélet napjának eszközeit” (NBC/CBRN,/WMD) kívánja felhasználni - habár az ilyen jellegű eszközök előállítására és bevetésére számos nehézségbe ütközhet (Parachini, 2001). (Megjegyzés: NBC = Nuclear, Biological, Chemical, CBRN = Chemical-Biological-Radiological-Nuclear, WMD = Weapons of Mass Destruction).

kisebb "kiugrást" leszámítva összességében csökkeno tendenciát mutatott 2002-ig (a döntően a „korlátozott“ típushoz tartozó) terrorista akciók számának alakulása a világban. Ugyanakkor USA-beli források alapján úgy tunik, hogy 2004-tol napjainkig ugrásszeruen megnott a terrorakciók száma!¹³

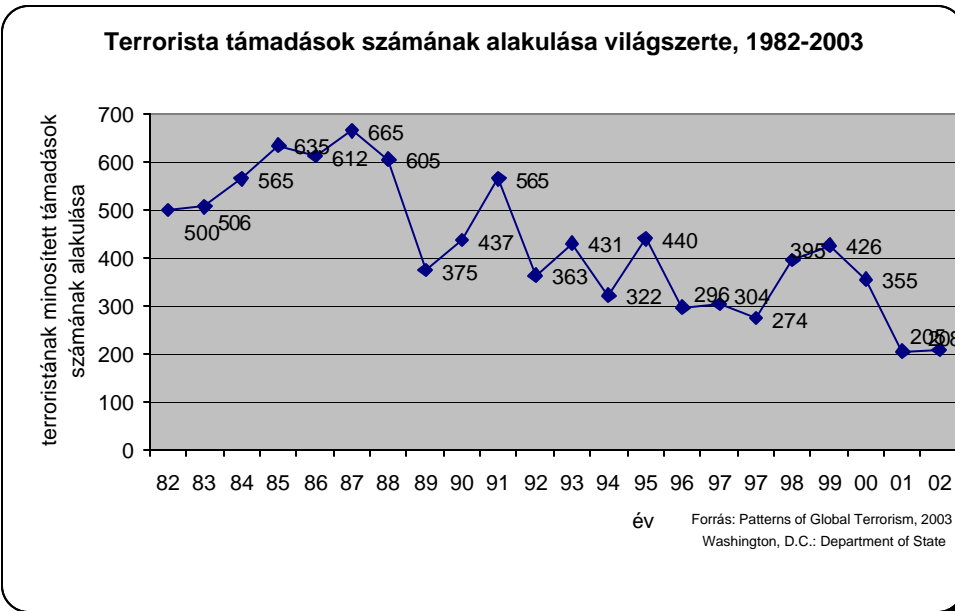
¹² Patterns of Global Terrorism, 2003. (Released Apr.2004 by the Secretary of State and the Coordinator for Counterterrorism, revised 6/22/049).

Appendix G.: Statistical Review. (Released by the Office of the Coordinator for Counterterrorism).

Washington, D.C.: U.S. Department of State. Available (Online): <http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2003/33777.htm>

¹³ A legfrissebb, ámdé a korábbi idoszakban megszokottól eltéro módszertan alapján számított (Johnson, 2005b) adatok szerint a 2003-ban regisztrált 172-rol **2004-re már 655-re emelkedett a terrorista akciók száma** (a 2004-ben elkövetett terrorista akciók közül mintegy 300-at India Kashmir tartományában hajtottak végre a közelmúltban az USA-ban létrehozott National Counter Terrorism Center adatai szerint /Johnson, 2005a/). Lásd ennek kapcsán még:

- Country Reports on Terrorism, 2004. Released by the Office of the Coordinator for Counterterrorism (April 27, 2005). Available (Online): <http://www.state.gov/s/ct/rls/45425.htm>
- Chronology of Significant International Terrorism for 2004. Released by the National Counterterrorism Center (NCTC). Available(Online): http://counterterror.typepad.com/the_counterterrorism_blog/files/NCTC%20Chronology%202004.pdf

A fent idézett adatsorban első közelítésben együvé sorolt terrorista cselekmények azonban jellegüket, céljaikat, a résztvevők körét és motívációját, az általuk használt eszközöket, kiválasztott helyszínüket és a célpontjaikat, társadalmi-politikai következményeiket, valamint az általuk indukált állami-politikai válaszlelések jellegét tekintve igencsak különbözőek lehetnek! Talán a terrorizmus jelenségkörének vizsgálata kapcsán is van érvénye annak a népi bölcsességnek, hogy “az ördög mindig a részletekben rejtezik”?!

A TERRORIZMUS LEGFOBB TÍPUSAI NAPJAINKBAN

Véleményünk szerint a terrorizmusnak különböző típusai, sőt altípusai léteznek, melyek alkalmasint jelentős mértékben eltérhetnek egymástól – következésképpen megelőzésük és az ellenük irányuló küzdelem is eltérő erőket, eszközöket, intézményi struktúrákat, módszertant, tudás-elemeket és eljárásmodokat igényel!

Álláspontunk szerint a terrorizmus jelenségét az interdiszciplinaritás igényével kell megközelíteni. Amennyiben nem akarunk elveszni a terrorizmusról szóló értelmezési viták útvesztőjében, de túl elnagyolt képet sem akarunk kapni,

érdeemesnek látszik a terrorizmus elleni küzdelem gyakorlati felhasználhatósága szempontjából számba venni és rendszerbe foglalni a terrorizmus megnyilvánulásának különböző formáit. Az osztályozás alapjául elsősorban a jellegadó motívációs tényezők, a céltételezés, a tipikusan választott eszközök és a kiterjedtség ill. helyszín megválasztása kínálkozik.

1. Korunkban a szervezett politikai erők megnyilvánulásaihoz vezető legfőbb, potenciális *jellegadó motívációs tényezők* közé soroljuk az alábbi tényezőket:

a. *ideológiát* (s ezért elkülönítve vizsgáljuk a már egyre kevésbé jelenlévő, de több országban még ható transzkontextuális társadalom-átalakító küldetésűdattól áthatott, gyakran idealista baloldali, "forradalmi" és a napjainkban sok helyen inkább előretörő, jobboldali, rasszista szélsőségekben testet öltő, supremalista töltésű terrorizmust);

b. a *nacionalizmust és szeparatizmust* (s ezért első közelítésben elkülönítve vizsgáljuk a nemzeti-etnikai és a szeparatista mozgalmakat, bár tudjuk, hogy napjainkban sokszor szervesen össze is kapcsolódik a két tényező);

c. a *vallást* (érdeemesnek látszik külön vizsgálni az inkább a hidegháború vége előtti időszakban meghatározó vallási fundamentalizmust és a napjainkban sok helyütt megjelenő, új vonásokkal bíró ún. neo-konzervatív vallási szélsőségek által vezérelt terrorizmust); az állami szerep- ill. felelősségvállalás és pönalizáció jellegét (hiszen még ma is találkozunk a szervezett politikai erők államilag vezérelt ill. államilag szponzorált változataival);

d. s léteznek a terrorizmusnak olyan altípusai, melyek csupán egy meghatározott, társadalmi-politikai értelemben relatíve partikuláris cél elérésére tesznek kísérletet a szervezett politikai erők eszköztárával (az ún. "single issue/ fringe" terrorizmus eklatáns példái napjainkban a levélbombákkal, robbantásokkal operáló öko-anarchista környezet- természet-, ill. „élet"-védők, avagy a Unabomber).

2. A *céltételezés* szempontjából különbség mutatkozik a terrorista cselekményeket elkövetők egyes alcsoportjai között. Eltérőek lehetnek ugyanis a céljaik a tisztán *politikai-ideológiai* célokat követő terroristáknak azoktól, akik azért nyúlnak végül elkeseredettségükben a terror eszközeihez, mert a végletekig elégedetleneknek érzik magukat *etnikai ill. vallási elnyomatásuk*, jogfosztottságuk, ill. a főbb társadalmi státuskijelölő dimenziók által kifeszített virtuális térben elfoglalt, sokszorosan hátrányos helyzetük miatt – s így próbálják a végletes deprivációjukat okozó társadalompolitika megváltoztatására ill. eltörlésére kényszeríteni a politikai elitet.

3. Az alkalmazott *eszközök* szerint is különbséget lehet tenni a terrorizmust vizsgálva. Így beszélhetünk az un. hagyományos eszközökről; a modernitás ill. posztmodern technikai kapacitását a politikai eroszak szolgálatába állító un. techno- ill. cyber-terrorizmusról, a narkoterrorizmusról; s a tömegpusztító fegyverek bevetését is latolgató un. "szuper-"/ "legvégso-" vagy "mega"-terrorizmusról.¹⁴

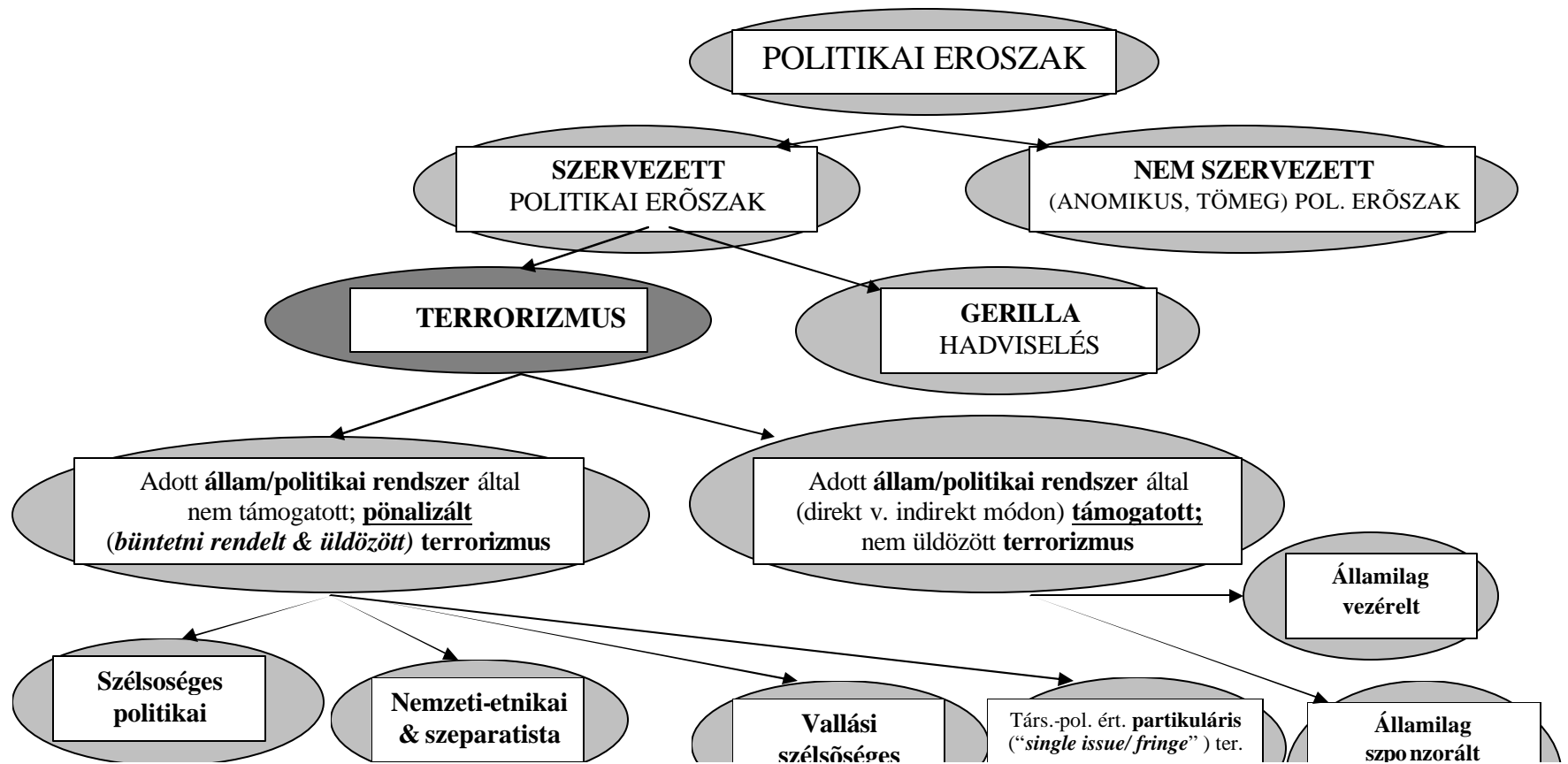
4. Végül a kiterjedés ill. a helyszín megválasztását is érdemes bevonni a vizsgálódás körébe, mikor a terrorizmus elleni hatékony védekezést és az azt elősegítő nemzetközi együttműködést tervezzük, hiszen vannak a terrorizmusnak olyan válfajai, melyek csak egy adott régióhoz, országhoz ill. az ottani (pl. nemzeti-etnikai, vallási, szociális kisebbségekhez, stb.) köthetnek, míg a terrorizmus más formái esetében nagy valószínűséggel ill. szinte biztosan számíthatunk arra, hogy a terrorista aktivitás átterjedhet a szomszédos államok területére; majd pedig előbb-utóbb akár regionális, kontinentális avagy éppen (pl. az terror-szervezetek nemzetköziesedése, a „biztonság államtalanodása”¹⁵, vagy a globalizáció által negatívan érintett régiókban, kontinenseken elterjedve) globális kihívássá válik.

---

¹⁴ A „superterrorism” (Sprinzak, 1998), „ultimate terrorism” (Stern, 2000) ill. „megaterrorism” (Pratt, 2003) jellemzője, hogy a „végítélet napjának eszközeit” (NBC/ CBRN/WMD) kívánja felhasználni - habár az ilyen jellegű eszközök előállítására és bevetésére számos nehézségbe ütközhet (Parachini, 2001).

¹⁵ Gazdag Ferenc (2004) Kommunikációs zavar, avagy civilizációk összecsapása? Néhány gondolat a terrorizmus vitához. Available (Online):
http://www.btk.elt.hu/jelkortort/kiadvanyok/also_kotet/gazdag_ferenc.pdf

**A TERRORIZMUS HELYE A POLITIKAI ERO SZAK LEHETSÉGES MEGNYILVÁNULÁSI FORMÁI KÖZÖTT;
TÍPUSALKOTÁSI LEHETOSÉGEK**

A TERRORIZMUS TIPOLÓGIÁJA – MEGKÖZELÍTÉSI LEHETOSÉGEK:					
I. JELLEG					
Osztályozás alapja/ellegadó motívációs tényezők::	Fo csoportok / motíváció	Alcsoportok:	Jellemzők:	Tipikus módszerek:	Példák:
1. Nacionálizmus széparatizmus	NEMZETI-SZEPARATISTA	NEMZETI-ETNIKAI	Többségi társadalom ill. azt megtestesítő (nemzet)állam s annak intézményei/szervezetei részéről érzékelt elnyomás elleni küzdelem; hatalom megrendítése, bizonytalanság-érzet, pánik keltése ill. a társadalom rendjének megzavarása, nyilvánosság figyelmének magukra irányítása céljából	1. Kormányzat-ellenes és csoportközi eroszak (pl. vezető köztisztviselők elleni orgyilkosság, túszejtés; szimbolikus jelentőségű építmények/ célpontok elleni támadások); 2. NGO-k és békefenntartók elleni (robbantásos, túszejto) támadások	Szikh radikálisok, kosovói albánok (KLA); Tamil Tigrisek

		SZEPARATISTA	<p>1. (Regionális) autonómia törekvések érdekében fellépő (nép)mozgalmak</p> <p>2. Szükséges erőforrásokhoz való hozzájárulás, azok feletti monopólium ill. ellenőrzés megszerzése</p>	<p>1. Robbantásos merényletek, túszejtés, repülőgépelterítés,</p> <p>2. Techno-terrorizmus ill. cyber-terrorizmus</p>	<p>1. IRA, ETA, Kurd csoportok Iránban, Irakban, Törökországban, Csecsenföld; Separatistes Quebecois; Poszt-Arafat Palesztina (vs. Izrael); Izrael vs. Szíria, Libanon?</p>
2. Ideológia	SZÉLSOSÉGES POLITIKAI	BALOLDALI "FORRADALMI" (társadalom-alkító szándékú, idealista),	<p>1. A fennálló, elnyomónak tartott kormányzat/rezsim megdöntése</p> <p>2. Alapvető politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális változások előidézése (pl. anti-kolonialista küzdelem)</p> <p>3. Kormányzati túlreagálás kiprovokálása</p>	Robbantások (pl. politikai foglyok szabadon engedésének követelésével, valójában a média figyelmének felkeltésére és új potenciális támogatók toborzására pl. a börtönpopulációból)	Vörös Brigádok (Olasz.), Direct Action (Francia.), Communist Combatant Cells (Belgium), Vörös Hadsereg Frakció (Német.), PFSZ, Hezbollah

		JOBBDALI ,"ellenforradalmi, szupremalista"	Jobboldali, rasszista szélsőségesek, neonácik, szupremalisták, skinhead-ek, stb	Kisebbség- ill. bevándorló-ellenes eroszak (robbantások, gyújtogatás) gyűlöletkelto, rasszista propaganda kíséretében	Nyugat-Európa 1990-es évek elején (pl. Németország, Egyesült Királyság, Franciaország); Ku-Klux Klan; Aryan Nation, Posse Comitatus Committee, Jewish Defense Organization, "Vér és Becsület" (Magyarország)
--	--	---	---	---	--

3. Vallás	VALLÁSI SZÉLSOSÉGES	1. VALLÁSI - FUNDAMENTALISTA	A vallási szekularizáció, a társadalmi-nemzeti- és vallási identitás elvesztését okozóknak gondolt államok, szervezetek, intézmények, ill. célszemélyek ellen; defenzív és reaktív percepció által vezéreltetve.	Túszejtés, robbantásos merényletek,	Iszlám fundamentalizmus Mujahedin (Csecsenföld, Dagesztán), Groupes Islamiques Armees (GIA), Abu Sayyaf;;
		2. NEO-KONZERVATÍV VALLÁSI	Globalizációs folyamat negatív mellékhatásaira (pl. demokratikus legitimitáció hiánya, politikai represszió, gazdasági egyenlőtlenségek és társadalmi feszültségek, identitás elvesztése) hivatkozás vallási autoritás támogatásával. Már nem kíván dialógust folytatni a társadalommal, csak meg akarja semmisíteni a globalizációval együttjáró negatív modernizációs hatások vélt okozóit	Tömeges halált ill. nagyszámú civilnek súlyos sérülést okozó öngyilkos támadások; egymással szoros interakcióban lévő, egymásnak logisztikai, pénzügyi és (néha) muveleti támogatást nyújtó terrorista szervezetek nemzetközi mátrixának működtetésével	Al-Kaida, Egyiptomi Iszlám Jihad, Al Gama'a al Islamiyya, Harakat ul-Mujahedin, Al-Aksza Mártírjainak Brigádja, HAMASZ, Hezbollah

4. Állami szerep- ill. felelősség-vállalás/pőnalizáció jellege	“ÁLLAMI” ILL. “ÁLLAMLAG SZPONZORÁLT” ⁱ	1. “ÁLLAMI”	1. Adott elnyomó rendszer/állam által saját állampolgári ellen végrehajtott, alkotmányjogi értelemben illegális terror, totális önalávetési attitűd kikényszerítésére	Politikai motivációjú orgyilkosságok; terrortámadások védtelen polgári lakosság kisközösségei ellen.	Chile, Peru, Szudán, Haiti, Guatemala, Columbia, Irak, Brazília, Indonézia (Kelet Timor),
			2. Adott állam/rezsim meghatározott nemzeti-etnikai, vallási ill. társadalmi csoport megsemmisítésére ill. eluzésére folytatott akciói	Népirtás (genocídium), vegyi fegyverek alkalmazása, szabotázs	Irak, Kambodzsa, Ruanda, Bosznia, Törökország
			3. „Lator-államok” („ <i>rogue states</i> ”), melyek nem látnak más lehetőséget – „szuper- v. legvégso” terrorizmus” veszélye	Tömegpusztító fegyverek	Irán, Észak-Korea Líbia,

		2. "ÁLLAMILAG SZPONZORÁLT"	Más ország kormánya ellen küzdő terrorista csoportok/szervezetek nemzetközi támogatása („rogue states”) (pl. pénzzel, hírszerzési adatokkal, kiképzéssel, eszközökkel, szállítási kapacitással)	1. Robbantásos merényletekkel zavar- keltés, társadalmi elégedetlenség szítása 2. Techno-terrorizmus ill. cyber-terrorizmus támogatása	Líbia, Dél-Jemen, Szíria, Irak, Irán, Kuba, Észak-Korea, Pakisztán vs. India
5. Egyéb, meghatározott cél elérésére törekvő	"SINGLE ISSUE"/ "FRINGE" TERRORIZMUS	1. ÖKOLÓGIAI TERRO- RIZMUS	1. Öko-anarchista környezet- ill. természetvédők küzdelme az industrializáció és a technológiai fejlődés ellen, annak negatív hatásait túlhangsúlyozva; 2. Anti-környezetvédő "piro-terrorista" körök akciói Ausztráliában, Latin -Amerikában és az USA-ban	Levélbombák; szabotázs, ill. bombatámadások felosnek tartott tudósok, politikusok ellen (monkeywrenching); állatvédő aktivisták eroszakos cselekményei; olajfúrótornyok robbantása	Unabomber (Ted Kaczinski); Earth Liberation Front (ELF, USA); anti-SUV (Sports Utility Vehicles) mozgalom Animal Liberation Front (ALF, USA)
		2. "ELET- VÉDOK"	Abortusz-ellenes tüntetők terrorisztikus fellépése, néha politikai szölamokkal alátámasztva	Levélbombák; szabotázs, ill. bombatámadások felosnek tartott tudósok, politikusok ellen	Abortusz-klinikák elleni támadások pl. Michigan-ben

		3. ANARCHIKUS	Speciális, szűken definiált, néha apokaliptikus témakörök kapcsán mobilizálnak – anarchia/káosz-okozás politikai céllal	Vegyis ill. biológiai eszközök használata; mérgezés	Baader-Meinhof Cs csoport, Wacko-Perp's, Aum Shinrikyo Cult
II. CÉL	1. POLITIKAI	POLITIKAI-IDEOLÓGIAI	Politikai és ideológiai célok által vezéreltetve	Erosen felfegyverzett csoportok küzdelme a politikai hatalom erőszakos megragadásáért, hatalomba való bekerülésért	Áryan Nation, Posse Comitatus, Freeman
	2. FORMÁISAN NEM ELSŐSORBAN POLITIKAI	1. korlátozott politikai (pl. ideológia-vezérelt, de nem forradalmi)	Partikuláris társadalmi csoport; szervezeti-intézményi (ill. magán) célok által vezérelt, szociális és vallási sérelmek, elnyomás ill. depriváció közvetlen kiváltó okainak felszámolására (pl. számukra hátrányos társadalom-ill. gazdaságpolitika megváltoztatására ill. eltörlésére)	1. terrorista 2. „quasi terrorista“ (pl. gépeltérítés, túszejtés)	Iszlám Szent Háború,

		2. „nem-politikai“ (partikuláris csoport/szervezeti/ egyéni célok/ értékek/ideológiák/ érdekek által vezérelt)	A globalizáció által negatívan érintett (pl. iszlám) társadalmi csoportokat képviselő egyének/csoportok terrorcselekményei az „arrogáns, a perifériákon brutálisan elnyomó, imperialista, értékeit és életvitelét tekintve túlzottan materialista, dekadens“ Nyugat ellen.		1. anti-Nyugat fellépés iszlám országokban 2. abortusz klinikák elleni robbantások
--	--	--	--	--	---

III. ESZKÖZ	1. HAGYOMÁNYOS ESZKÖZÖK	<ul style="list-style-type: none"> • Egyénre ill. egyének csoportjára irányulóan gyilkos eszközök használata; • Túszejtés; • gazdasági kapacitások rombolása; • társadalmi rend megzavarása pánikkel kíséreléssel (pl. tömeges mérgezés) 	<i>Ero-sokszorozó tényezők:</i> <ul style="list-style-type: none"> - technológia, - vallás - média, - transznacionális támogatás (pl. nagyhatalmaktól) 	(Or)gyilkosság; robbantás, túszejtés (emberrablás, gépeltérítés), mérgezés, Eszközök: Hideg szűrővágó eszközök; lofegyverek, robbanóanyag; pirotechnika ,	1980-as évek végéig, szerte a világban
-------------	-------------------------	--	--	--	--

	2. MODERN ILL. POSZT-MODERN KOR ESZKÖZEI	1. TECHNO-TERRORIZMUS	Magasan képzett, globalizáció-/Nyugat-ellenes ill. anyagi haszonszerzést is célul kitűző nemzetközi csoportok támadása egyes multinacionális cégek termelésének megzavarása, meghatározó (pl. energetikai, élelmiszeripari, vízellátó rendszereket működtető) nemzeti nagyvállalatok vezetési/gyártástechnológiai ill. működési rendjének megzavarása ill. tönkretétele érdekében, ezzel tömeges elégedetlenséget, gazdasági bizonytalanságot, ill. társadalmi anarchiát előidézve.	Elsősorban elektronikus támadás az automatizált ipari, kereskedelmi és információs, kommunikációs környezetvédelmi és közlekedésirányítási, rendszerek ellen (pl. vírusokkal, a védelmi rendszerek feltörése után) + robbanóanyagok alkalmazása kulcsfontosságú technológiai komponensek megsemmisítésére	
--	--	-----------------------	---	---	--

		2. CYBER- TERRORIZ- MUS	Ideológiai alapon szerveződő, anarchisztikus, magasan képzett, globalizáció-/Nyugat-ellenes ill. a fennálló rend ellen lázadó nemzeti v. nemzetközi csoportok támadása az elektronikus alapú állami politikai és gazdaságvezérlési rendszer és a szolgáltatások megzavarása ill. tönkretétele érdekében, ezzel tömeges elégedetlenséget, valamint az állam és társadalom működésében anarchiát generálva (lehet államilag vezérelt ill. államilag szponzorált is!).	Elektronikus támadás az <i>internet-alapú vezetési rendszerek</i> ellen; Kiemelt célok: telekommunikációs rendszerek, computer és kontroll network-ök (malicious software-ek, EMP fegyverek alkalmazása adatok manipulálása ill. megsemmisítése, vmint a rendszer-működtető szoftverek megsemmisítése céljából)	
--	--	-------------------------------	---	---	--

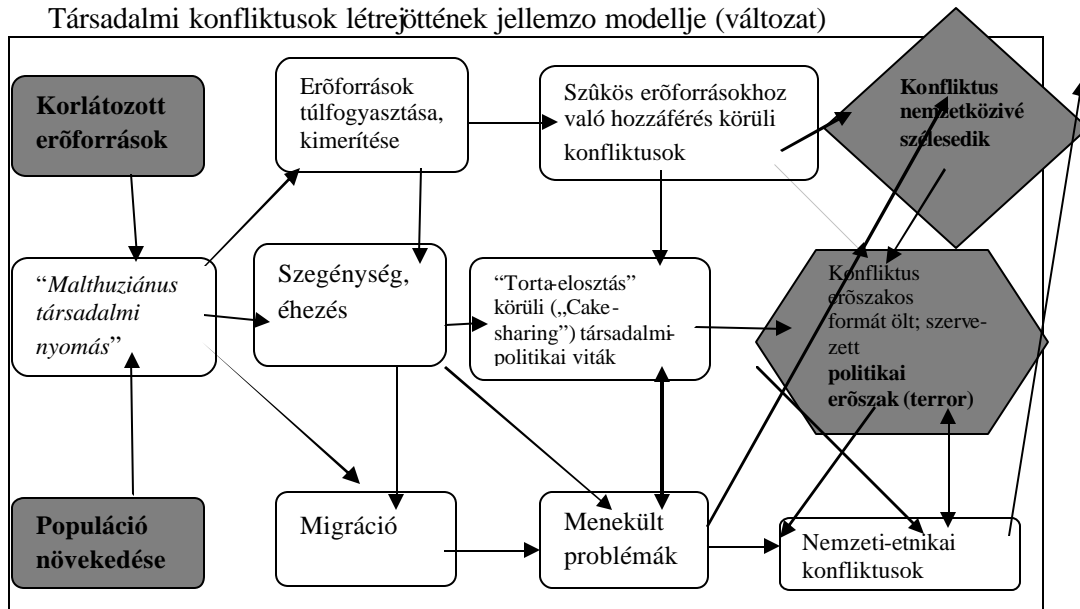

		3. NARKO-TERRORIZ-MUS	Terrorista szervezetek már nem csupán azért folynak bele a nemzetközi drogkereskedelembé, mert pénzt akarnak szerezni tevékenységük pénzügyi alapjainak megerősítésére, hanem az adott országban a drog terjesztésével negatív hatást, függőséget, egészségügyi károsodást is ki akarnak váltani az adott potenciális célcsoportokhoz tartozók körében.		FARC, ELN, AUC (Kolumbia), Hezbollah (Libanon), Al-Kaida
	3. „VÉGÍTÉLET” ESZKÖZEI	„SZUPER-/LEGVÉGSO”/MEGA -TERRORIZ-MUS”	A tömegpusztító fegyverek legvalószínűbb felhasználói: „Lator államok”; újkonzervatív vallási és egyéb fanatikus terrorista csoportok	Tömegpusztító fegyverek	

IV. KITERJEDÉS/ HELYSZÍN	1.BELFÖLDI	1.adott településhez (pl. fővároshoz, ipari nagyvároshoz) kötött 2. régióhoz/területi közig. egységhez kötött 3.országos kiterjedésű	<i>Adott ország állampolgárai (pl. szélsőséges szeparatista nemzeti-etnikai kisebbség képviselői) által az adott ország területén végrehajtott terrorvétevényesség.</i>	1. 2.	vidéki („rural“) városi („urban“)	IRA, ETA, Vörös Brigádok (Olaszország), November 17 (Görögország)
	2 PROLIFERÁLÓDÓ	1. két ország közötti 2. regionálissá fejlődő	<i>A konfliktus „spontán módon“ áttérjed más ország(ok) területére ill. más ország(ok) területére történik a konfliktus tudatos exportja</i>			Japán Vörös Hadsereg
	3.NEMZETKÖZI	1. nemzetközi/transznacionalista	<i>Más ország állampolgárai által más országok területén végrehajtott akciók/tevékenység.</i>			
		2. globális	Világszerte mindenütt végrehajtott terrorcselekmények			

Úgy véljük, rendkívül fontos, hogy mind a nemzeti szintu, mind pedig a nemzetközi együttműködés keretében, összehangoltan megvalósuló antiterrorista stratégiákat és politikát mindenkor az adott konfliktus jellegének és az abban aktivizáló terrorista csoport(ok) típusjegyeinek figyelembevételével alkossák meg és ültessék át a gyakorlatba. Jó példa erre a populáció növekedése és az erőforrások jelenleginél korlátozottabban hozzáférhetővé válása nyomán világszerte relatíve gyakran fellépő ún. “Malthuziánus társadalmi nyomás”¹⁶ eredményeként bekövetkező, utóbb szervezett politikai erőszakkal, majd annak esetleges eskalálódásával fenyegető társadalmi-politikai konfliktusok megelőzésének ill. kezelésének most formálódó gyakorlata.

Társadalmi konfliktusok létrejöttének jellemző modellje (változat)

Forrás: (Møller, 2000b: 27)

¹⁶ Egy nemrégiben kiszivárgott Pentagon-jelentés végkövetkeztetései szerint a Pentagon védelmi szakértőkből álló kutatócsoportja (élén Andrew Marshall-lal, s tagjai között olyan szaktekintélyekkel, mint a CIA részéről Peter Schwartz, valamint Doug Randall, a neves Global Business Network /California/ tanácsadója) azt valószínűsíti, hogy a jövőben (a Nílus és az Amazonas vízgyűjtő területe mellett) a Duna völgyében is számolhatunk fegyveres konfliktusokkal a víz, mint egyre ritkává váló, létfontosságú természeti erőforrás birtoklásáért. (Phagura, 2004:5)

Ugyanakkor persze a terrorizmus általános, ill. közös(nek vélt) vonásainak az átfogó elméleti vizsgálatára törekvő kutatóknak¹⁷ azzal is érdemes számolniuk, hogy gyakorlatilag minden egyes terrorista csoport s az általuk tervezett ill. végrehajtott akciók egyedi vonásokat is felmutatnak! Ezért mindig külön érdemes figyelmet fordítani az olyan tényezők kontextuális vizsgálatára, mint pl. okok/motívumok, célrendszer; vezérlo ideológia, muveleti környezet és az abban kifejtett hatás; a végrehajtó szervezet jellege és szervezeti-intézményi aspektusai (pl. belső struktúra és külső társadalmi támogatottság, network-ök; a szervezeti kultúra meghatározó vonásai, a felhasznált erők, eszközök; vezetési rendszer; és *modus operandi*); valamint a szervezeti tagság olyan jellemzői, mint pl. a vezetői állomány és a szervezeti tagok jellemző individuális motívációja, társadalmi háttere, társadalmi eloszocializációjának és szervezeti szocializációja eredményeként előálló identitástudának sajátos vonásai. Az alábbiakban most csupán azokra a jellemző különbségekre hívnánk fel a figyelmet, melyek a szélsőjobb és szélsőbaloldali terrorista szervezetek személyi állománya esetében kimutathatók empirikus vizsgálatok alapján.

A szélsőjobb és szélsőbaloldali terroristák közötti tipikus szociológiai eltérésekrol:		
Jellemző vonások:	Szélsőjobboldal	Szélsőbaloldali
	terroristák	
Társadalmi változásokkal kapcsolatos elképzeléseik	Reakciós, haladásellenes	Forradalmi
Társadalmi háttér	Alsó- ill. Középosztálybeli	Alsó-, közép- és felsőosztálybeliek egyaránt
Vezetés	Férfi-dominancia	Egalitáriánus
Családi állapot	Házasság	Notlen/hajadon; elvált; különélő
Korcsoport	16-76	25-45
Iskolai végzettség	Középfokú	Felsőfokú (foiskola)
Hit/Vallás	Fundamentalista	Agnosztikus ill. ateista
Buncselekmény elkövetésének tervezése	Impulzív, pillanat hatása alatt döntenek	Aprólékos gonddal terveznek

¹⁷ Lásd ennek kapcsán pl.: (Schmid, 1983: 160-242; Jenkins, 1985; Long, 1990; Laqueur, 1999; Kushner, 2003).

Forrás: O'Connor (2004) Counterterrorism: Diplomatic and Intelligence Operations. Available (Online):

<http://www.faculty.ncwc.edu/toconnor/429/429lect03.htm>

Feltételezésünk szerint napjaink és a közeljövő fejlett, alapvetően *információ- és tudásalapú* un. *'szuperszimbolikus, posztmodern'* társadalmában a szervezett politikai eroszak illegitim alkalmazásával éle ill. azzal fenyegető terrorista szervezetek a jelenleg megfigyelhetőnél *relatíván laposabb hierarchikus szervezeti piramissal, decentralizáltabb döntési mechanizmussal rendelkeznek majd.* Úgy véljük, hogy a XXI. század terrorista szervezetei egy olyan komplex hatásrendszer fókuszában szerveződnek majd, amelyben az alábbi tényezők játszanak kitüntetett szerepet:

- az *ipari forradalom* 1980-as évek végétől beinduló, s napjainkban felgyorsult *harmadik nagy hulláma* (s azzal összefüggésben ill. annak folyományaként) a *globalizáció*; a *multi- és transz-nacionális szintű szervezetek* létrejöttének ténye s működési tapasztalatai;

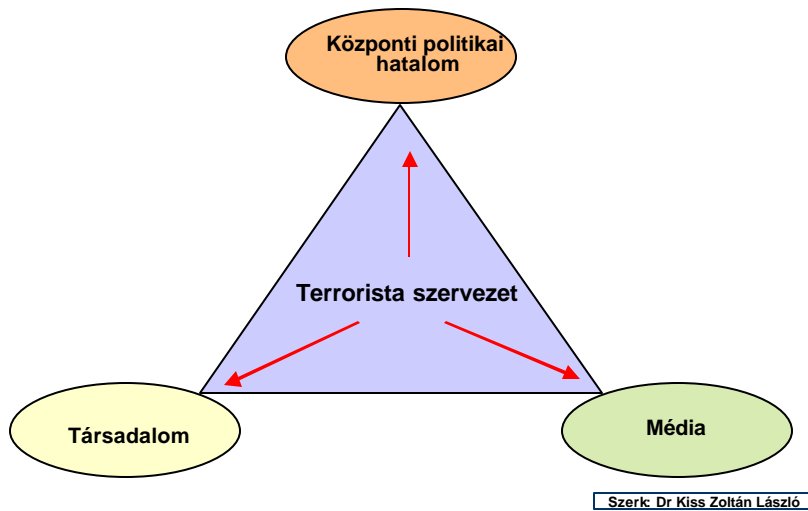
- a biztonságpolitikai környezet változásai *terrorista erők alkalmazásának hangsúly-változásait*; s *új típusú média-kapcsolatok létrejöttét* eredményezik majd;

- a polgári társadalmakban a *hidegháborús időszak lezárulását* követően megjelenő un. *'poszt-materialista'* értékrendszerek; *eroteljes individualizáció*; a *kulturális diverzitás és a polgári-katonai kapcsolatok rendszerén belül végbement változások*; szintúgy új modernizációs kihívások elé állítják mind a terrorista szervezetek, mind az ellenük küzdő erők felső vezetői karát; s végül, de nem utolsósorban

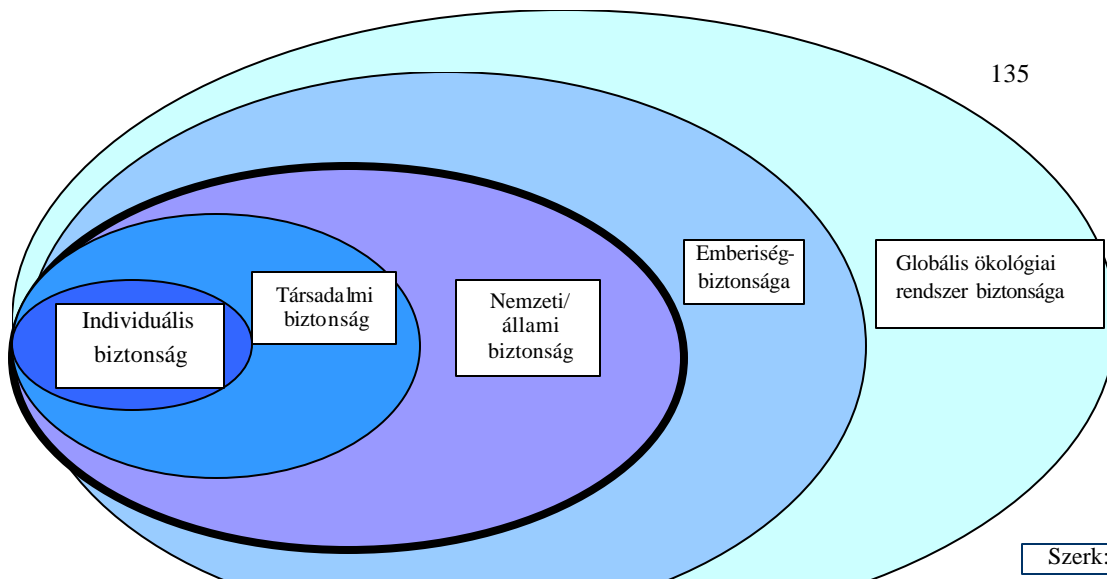
- a *csúcstechnológia*, mely nem csupán *új generációs fegyverrendszerek* létrejöttét eredményezi, de új szervezeti működési formák (pl. az un. *'divizionális'* ill. makro- és mikro-mátrix struktúrákon alapuló szervezetekⁱⁱ) alkalmazásának is teret nyit és *kommunikációs ill. információs rendszerek paradigmatis átalakulásához* vezethet (talán elég, ha itt most csupán az *informatikai rendszerek robbanásszerű fejlődésének* s az un. *'információs szupersztráda'* katonai vonatkozásainak a rendszerére; a *'nano-univerzum'* jövőbeni fejlődési távlataira gondolunk; vagy a *cyber- és techno-terrorizmus*; *infowar és netwar fogalomkörére* s azzal összefüggő potenciális fenyegetésekre utalunk!);

- *elengedhetlenné* válik a *biztonság* jelenleginél tágabb értelmezése, *hangsúlyváltás* és az annak megfelelő átfogó (globális), valóban hatékony *terrorellenes fellépés*.

Társadalmi-politikai hatásrendszer fókuszpontjai

Biztonság-Értelmezések

JAVASLATOK A TERRORIZMUS JELENSÉGGÖRÉNEK SZOCIOLÓGIAI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATÁRA

Véleményünk szerint az alábbi tényezőknek mindenképpen prioritást kell adni a terrorizmus jelenséggörének átfogó, interdiszciplináris igényű vizsgálata során, melyhez az empiria-orientált szociológiai vizsgálatok nagyban hozzájárulhatnak:

I. A terrorizmus okai, motíváció forrásai

1. politikai eroszak (polgárháborúk, forradalmak), tekintélyuralmi politikai rendszer történelmi öröksége;
2. nyílt, direkt külföldi megszállás, elnyomás;
3. illegitim, gyűlölt külföldi hatalmak által kívülről támogatott kormányzat
4. állam kudarca alaprendeltetésének kiteljesítésében (failed states); korrupt, társadalmi integráció és érdekharmónizáció elérésére képtelen állam
5. állami elnyomás a jelenben (demokrácia, alapvető emberi és állampolgári jogok érvényesülésének hiánya; fékek és ellensúlyok hatékonyan működő rendszerének hiánya a hatalmi ágak között)
6. szélsőséges ideológiák érvényesülése;
7. politikai kultúra specifikumai (pl.: szervezett politikai eroszaknak tulajdonított funkció:
  8. eszköz-funkció (meghatározott cél elérése)
  9. kommunikatív/szimbolikus funkció (pl. az elnyomottak agitálása, ha
  10. vallás (hasonlóságok és eltérések a vallásos „szent terror“ és a szekuláris/világi terror eroszak-értelmezése között¹⁸)
11. társadalmi, gazdasági, kulturális, nyelvi depriváció többségi társadalomhoz tartozók körében
12. nemzeti-etnikai és vallási diszkrimináció; kisebbségekkel szembeni intolerancia (objektíve létező ill. szubjektíve érzékelt elnyomás, fenyegetés, veszély többségi társadalomtól)
13. hirtelen, túl gyors modernizáció
14. karizmatikus vezetők

---

¹⁸ Hoffman (1994) szerint amíg a nem vallásos terroristák általában immorálisnak és nem igazán célravezetőnek tartják azt, hogy terrorista akciókkal ártatlanokat is megöljenek, a vallásos szélsőségesekhez tartozó terroristák morálisan igazolhatónak és alkalmanként szükségesnek vélik ártatlan civilek megkülönböztetés nélküli gyilkolását terrorista akciók során.

15. egyéb váratlan, indítóimpulzust adó események (pl. elvesztett háborúk, mészárlás, rendőrségi brutalitás, egyéb provokatív események)ⁱⁱⁱ

II. Cél-rendszer

1. hosszú távú (stratégiai) célok
2. középtávú célok
3. rövidtávú (taktikai) célok

III. Szervezeti/intézményi aspektusok

1. szervezet belső struktúrája
  - a. formális struktúra¹⁹; szervezeti formák
1. parancsnokság (kemény mag, az "elit kemény magja")
2. aktív keretállomány
3. aktív támogatók
4. passzív támogatók
  - b. informális struktúra

1. szervezeti kultúra jellemző funkciói²⁰; típusa (hatalom- ill. feladatcultúra²¹) és szintjei a terrorista szervezetekben. Az alapvető *szervezeti feltevések*, szervezeti alapértékek²², filozófiák, jövőverziók, szervezeti víziók szintjén található ún. „mesterséges szervezeti kultúraelemeket” a vezetők eszközként alkalmazhatják a

---

¹⁹ A szervezeti struktúra tipikusan piramis-alakú, s benne általában négy fő szint különböztethető meg (Fraser–Fulton, 1984).

²⁰ A szervezeti kultúra funkciója a terrorista szervezetben is kettős, azaz egyrészt a szervezet tagjai számára nyújt kapaszkodókat az eligazodáshoz, a különböző személyeknek a sajátos belső hierarchiában elfoglalt pozíciójának megítéléséhez, valamint a követendő magatartási-viselkedési szabályok interiorizációjához, másrészt éppen ezeket a magatartás-formákat, viselkedési mintákat sajátítja el a szervezet tagjaival.

²¹ Vö: Charles Handy (1986) *A szervezetek irányítása a változó világban*. Budapest: Mezőgazdasági Kiadó

²² *A szervezeti alapértékek közé sorolhatunk a terrorista szervezetek esetén az alábbiakat;*

- transzkontextuális küldetéstudat; közös ellenségkép; gondolkodásmód specifikumai („mindset“),
- terror eszközeihez való viszony; az egyéni élet feláldozásának követelménye;
- totális önfeladás, önalávetés; teljes érzelmi azonosulás, integrációt;
- „heroikus elit“-önkép; identitás; „igaz ügyet szolgáló hős katoná” önkép, szervezeti hősök mítoszának ápolása
- áldozatok deperszonalizációja/ dehumanizációja
- legyőzhetetlenségbe, igaz ügy győzelmébe vetett feltétlen hit, az erő és igazságosság pozíciójának erősítése.

terrorista szervezetek irányítása során is (pl. szervezet egészének vagy egyes alrendszerének, tagjainak vagy csoportjainak befolyásolására, manipulálására)

- A szervezeti kultúra által létrehozott; észlelhető, látható, tárgyakban és tipikus viselkedés-formákban objektíválódó²³ mesterséges képződményeket,

- Az érzelmek, értékek²⁴, szemléletek szintje;

2. erők, eszközök; anyagi-pénzügyi alapok (pénzügyi források; képességek; logisztika; kommunikáció)

3. vezetési rendszer

a. vezetők jellemző szociáldemográfiai vonásai (társadalmi háttér, helyzet a főbb társadalmi státuskijelölő dimenziókban)

b. vezetők tudása, speciális eloképzettségei; személyes előzetes tapasztalatai a politikai erők aktív ill. passzív megélésében ill. alkalmazásában (pl. menedzsment készségek, üzleti és/vagy harcvezetői tapasztalat)

c. szociálpszichológiai vonások; szervezeti uralom legitimitásának alapjai (karizma szerepe?!)

d. jellemző vezetési stratégiák; döntéshozatali mechanizmus specifikumai

4. külső intézményi kapcsolatrendszer (más terrorista szervezetekkel felépített kapcsolati háló, network-ök) szerepe;

5. szervezeti felépítés és működés rendszerének belső dinamikája (toborzás, kiképzés)

6. szervezet- és közösség-építés.

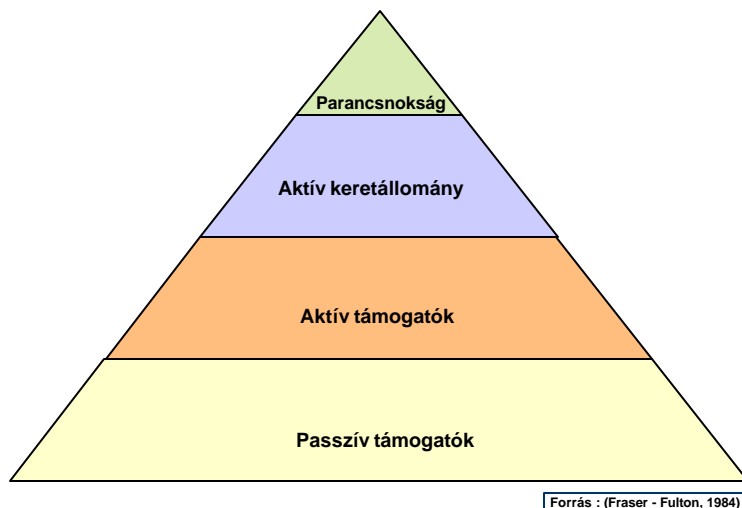
²³ A tárgyakban és viselkedés-formákban objektíválódott szervezeti kultúra-elemek közül a terrorista szervezetek esetén különösen érdekes lenne egy összehasonlító vizsgálatnak alávetni az alábbi elemeket:

- a szimbólumokban megjelenő elemek; egyenruha (ha van); az érintkezési formák; távolságtartás a hierarchia csúcsa és az alatta levők között;
- elvárások, követelmények, követendő magatartás-formák kiterjedhetnek magánéletre is;
- kényszerítő eszközök, szankciók, fenyegetések alkalmazása, ideológiai súlykolás.

²⁴ Az érzelmek, értékek, szemléletek közül a terrorista szervezetek esetén különösen izgalmasnak ígérkezik annak vizsgálata, hogy milyen empirikus eszközökkel vizsgálható, írható le és mire vezethető vissza, pl.:

- az emberi kapcsolatok, érintkezési viszonyok kiváltotta érzelmek, viszonyulások, szemléletek;
- az összetartozás, elkötelezettség, felelősségérzet, önfeláldozás, feltétlen engedelmisség,;
- az informális mezőben kialakult értékek és érzelmek háttérbe szorítása.

TERRORISTA SZERVEZETEK ÁLTALÁNOS FELÉPÍTÉSE

CÉLOK KIVÁLASZTÁSA

1. *személyek*, akik az elnyomó állam/politikai rendszer hatalmát szimbolizálják (parlament, kormány ill. minisztériumok, fohatóságok vezetői)

2. *intézmények, infrastruktúra*

A. adott politikai rendszer/állam/kormányzat ill. nemzet szimbólumaként fel-fogható intézmények, épületek

- vasút- ill. metróállomások, repterek, kikötők,
- *internet-alapú vezetési* (állami politikai és gazdaságvezérlési) rendszer és a szolgáltatások; bankok, pénzügyi intézmények; automatizált ipari, kereskedelmi és információs, kommunikációs környezetvédelmi és közlekedésirányítási, rendszerek

• nukleáris, víz-szén- és olajtüzelésű erőművek; olajvezetékek, -finomítók, -szállítók; gátak

- gyárak, üzemek (pl. haditechnikát előállítók)
- oktatási-kulturális intézmények (pl. egyetemek)

B. kulcsfontosságú gazdasági létesítmények, infrastruktúra-elemek

C. Turisztikai célpontok (pl. múzeumok, bevásárló központok, zenei és sportrendezvények, operaházak, drága éttermek és hotelek, újévi partik, nemzeti parkok, sétahajók, golf- és sípályák, kaszinók)

SZERVEZETI TAGSÁG

1. individuális motíváció
  - politikai eroszak elkövetésére sarkalló tényezők
  - gyűlölet, hirtelen indulat, bosszúvágy, düh, frusztráció, ellenállás, politikai változás iránti igény
2. rekrutáció, társadalmi háttér
  - szülők érték- és mintaválasztást befolyásoló szerepe ,
  - attitűdjeik a politikai rezsimmel/állammal szemben
3. demográfiai mutatók
  - társadalmi háttér, helyzet a főbb társadalmi státuskijelölő dimenziókban
4. személyes élettörténet
5. szocializáció
  - családi eloszocializáció
  - szervezeti- intézményi szocializáció terroristává válás előtt
  - politikai eroszakkal kapcsolatos korábbi tapasztalatok
6. szocializáció a terrorista szervezetben
  - politikai szocializáció
  - szabadságharcos identitás
  - értékrendszer interiorizációja
  - “terrorista viselkedés” specifikumai – s azok szociálpszichológiai gyökerei

A VÉGREHAJTÁS MÓDSZERTANA (“MODUS OPERANDI”)

1. doktrína
  - eroszakos cselekmények dinamikája

2. stratégia

- lehetséges elonyök és hátrányok kalkulációja (költség-hatékonysági elemzés?)
  - terrorista viselkedés, mint egy stratégiai választás eredménye?
  - muveleti terület ill. helyszín kiválasztása
  - alkalmazott eszközök típusa, mennyisége
  - alkalmazásuk elonyei (valószínű hatások) vs. indokok az alkalmazásuktól való eltekintésre - jelenlegi és várható jövőbeni trendek okai, következményei
    - szükséges képességek
    - beszerzési éps szállítási kapacitások és kihasználásuk célszerűnek látott módja
  - alkalmazás módszertana

3. taktika

- támadások
- tervezés
- akcióra parancsnoki és beosztott személyi állomány kiválasztása, technikai eszközök elokészítése, logisztikai biztosítás
  - felderítés, akcióra való konkrét felkészítés
  - muveleti területre történő elorevonás
  - támadás
  - visszavonulás & annak minden oldalú biztosítása
  - eredeti helyzet visszaállítása

TÁRSADALMI ASPEKTUSOK

1. Társadalmi rekrutációs bázis

1. társadalmi csoport-hovatartozás
2. Terrortámadások „üzenetének“ szimbolikus címzettjei
  1. állami-politikai hatalmi elit korpusza
3. Környezet
  - általános jellemvonások (társadalmi, gazdasági-technológiai fejlettség adott szintje)

2. speciális vonások

1. támogató környezet

- nem anyagi
- politikai-ideológiai
- társadalmi szimpátia (attitűdök)
- személyi állomány (rekrutáció)
- egyház
- szűkebb társadalmi network
- „befogadó nemzeti támogatás“ (Host Nation Support)
- anyagi
- pénzügy, bank
- kommunikáció, híradás
- kiképző bázisok

2. semleges környezet

3. „ellenséges“ környezet

A POLITIKAI EROSZAK ALKALMAZÁSÁNAK HATÁSA/EREDMÉNYE

1. Társadalmi hatás

1. polgári lakosság féltelme rettegésbe no át
2. társadalmi aktivitás, kapcsolattartás intenzitásának (lásd: utazások)

csökkenése

3. bunözés növekedése
4. lakosság kényszeru vándorlása
5. menekültek ellátásával, elszállásolásával összefüggo gondok társadalmi feszültségekhez vezetnek

2. Poltikai hatás

1. politikai rendszer veszélyeztetett intézményeinek működésére (pl. Parlament, kormányhivatalok, országos fohatóságok) gyakorolt hatások
6. Különbözo, potenciálisan veszélyeztetett társadalmi alrendszerek (pl. Politikai, gazdasági, kulturális, katonai) pozícionális és funkcionális elitcsoportok védelmének fokozása

3. Gazdasági hatás. Közmuvek, közszolgáltatások összeomlása

ANTI-TERRORISTA VÁLASZOK

1. KORREKTÍV

1. Vezetés (Elszigetelni, elfogni, megsemmisíteni)

- Hírszerzés
- Információ

2. Terrorista szervezet

Miként semmisíthetők meg a szervezeti működés alapvető feltételét szolgáló tényezők?

3. Állam : Hogyan tudja rákényszeríteni az adott, terrorizmust támogató államokat, hogy ne támogassák tovább anyagilag (pl. pénzügyi forrásokkal, technikai eszközökkel, kiképzéssel, infrastruktúrával ill. rejtékhely kínálásával/hallgatólagos nyújtásával, stb.) a terroristákat

- Diplomácia
- Pénzügyi
- Jogi-igazságszolgáltatási
- Fegyveres erők

4. Politikai rendszerváltozások elősegítése autoriter rezsimekben, biztonságpolitikai rendszerük átalakításának kikényszerítése, pl.

• Biztonsági és védelmi szektor átalakítása ill. reformja ("Security Sector Reform /SSR/; Defence Sector Reforms /DSR/)

• Közép-Kelet Ázsiai Partnerségi Kezdeményezés (Middle East Partnership Initiative)

- Segélyek
- Kiképzés, oktatás
- Információ, gyakorlati tevékenységükhöz elméleti megalapozás
- Nagyobb fokú biztonság
- technológia
- Katonai akciók

5. Nemzetközi viszonyok, kapcsolatok & network
- együttműködő partnerek keresése
  - ideiglenes koalíciók alkotása
  - szövetségi rendszer megszilárdítása; erőfeszítések és kapacitások integrációjával, pénzeszközök koncentrációjával, határozott vezetés alatt (Pratt, 2004)

Alapvető kondíciók

- Felszámolni
- Közkapcsolatok (“public diplomacy”)
- Gazdasági
- Pénzügyi – anyagi-pénzügyi hatter elvágása (“Cutting terror’s Financial Lifeline” Pratt, 2004)

2. PREVENTÍV

1. Alapvető társadalmi okok feltárása; kezelése ill. problémák gyökereinek felszámolása

- Terrorizmus elleni fellépés sikerének mérésére szolgáló indikátor-készlet összegyűjtése, elemzése mennyiségi és minőségi (quantitative és qualitative) eszközökkel (CT MOE)
- Vizsgálni, hogy modern politikai viselkedésnek mennyire része a terror
- Demokratikus társadalmak miért maradnak érzékenyek
- Morális relativizmus felszámolása?
- „terrorista“ vs. „szabadságharcos“
- “Hívjuk csakis ördögnek a terroristát” (Norman Podhoretz)
- illegitimmé tenni

2. Támogatás szövetségeseknek ill. országoknak

a. Terrorizmus elleni nemzetközi összefogás

1. Terrorizmus elleni nemzetközi koalíció létrehozása politikai síkon
2. intézményi-szervezeti struktúra létrehozása, működésbe állítása

b. Terrorizmus elleni aktív fellépést elősegítő támogatás
kapacitás-építés segítése

- Folyamatosan elemezni és értékelni, hogy az adott állam mennyire bizonyult hatékonyak pl. szervezeti-intézményi kapacitások javításában (Daniel Byman)
- titkosszolgálati (felderítés, elhárítás) kapacitás – mely elengedhetetlen a „derítsd fel, találd meg, semmisítsd meg“-jellegű missziókban (Pratt, 2004)

c. Társadalmi tömegtámogatás meglétének, változásainak vizsgálata, elemzése, folyamatos értékelése

d. oktatás, kiképzés

- pl.: International Law Enforcement Academy (ILEA) alap- és speciális kurzusai

- Marshall Center terrorizmus-ellenes és biztonságpolitikai tárgyú oktatási és kutatási programjai (Pratt, 2003, 2004)

ⁱ Lásd ennek kapcsán különösen:

„State-directed and state-sponsored terrorism” in Cecilia Albin (1989) *The Politics of Terrorism: A Contemporary Survey*.

In: Barry Rubin, (1989) (ed.) *The Politics of Terrorism: Terror as a State and Revolutionary Strategy*

Washington, D.C.: Foreign Policy Institute, School of Advanced International Studies, The John Hopkins

University, 183-234 (lásd különösen: p. 232)

ⁱⁱ Lásd erről részletesebben pl.: (Antal-Dobák, 1996: 74-88).

ⁱⁱⁱ Vö.: *Root Causes of Terrorism. Findings from an International Expert Meeting*.

Oslo: The Norwegian Institute of International Affairs (Oslo, 9-11 June 2003)

Available (Online): http://www.nupi.no/IPS/filestore/Root_Causes_report.pdf